

»Vaserturn« se je gibal kakor urski perpendikelj

Na nedeljo, 29. januarja 2017, je v malem avditoriju Posavskega muzeja Brežice potekal strokovni posvet ob stoletnici brežiškega potresa, na katerem so sodelovali geolog Miloš Bavec, zgodovinar Dušan Nečak in seizmologinja Ina Cecić. Posvetu je sledilo še odprtje priložnostne razstave – »muzejske vitrine« z naslovom Stoletnica brežiškega potresa (1917–2017), avtorice Vlaste Dejak. Prof. Nečak in Ina Cecić, ki sta pred tem pripravila študiji za GEN energijo d. o. o., slovenskega solastnika Nuklearne elektrarne Krško, ter Vlasta Dejak so zbrali in proučili številne pisne in slikovne vire ter pričevanja tistih, ki so potres leta 1917 doživeli. Že na sami obeležitvi stoletnice potresa smo bili tam navzoči člani uredniškega odbora Brežiških študij mnenja, da si pripravljene študiji in zbrano gradivo zaslužijo tudi pisno objavo.

Študija zgodovinarja Dušana Nečaka, zaslužnega profesorja Univerze v Ljubljani, tako na podlagi še ohranjenih virov opisuje življenje v Brežicah po »katastrofalnem potresu«, kot ga je verjetno pod vtisom posledic nekoliko pretirano opisal takratni brežiški okrajni glavar. Po uvodni predstavitvi dosedanjih raziskav in virov, ki so raziskovalcu s področja zgodovinopisja na voljo, je podrobno predstavljeno širjenje novic o potresu in njegovih posledicah ter ukrepih za ublažitev le-teh, katerih najbolj intenziven del se je zaključil v poletju 1917. V nadaljevanju je predstavljeno delovanje Aleksandra Tornquista, takratnega vodilnega geologa v monarhiji. Študija nato prinaša pregled zbiranja pomoči in prispevkov za prizadeto prebivalstvo, ki je potekalo po različnih poteh. Zadnji del razprave s tremi primeri (reševanju problema prostorov okrajnega sodišča, obnovi hudo poškodovane čateške župnijske cerkve ter novogradnji frančiškanskega samostana) opozarja na dolgotrajno odpravljanje posledic potresa. Avtor v celotni študiji na več mestih obširno povzema ključne dele posameznih dokumentov, najbolj povedne pa tudi v celoti.

S študijo Ine Cecić, seizmologinje na Agenciji za okolje in prostor, so bili učinki in materialne posledice brežiškega potresa ovrednoteni s sodobnimi metodami, v brežiške študije pa je prvič vključena vsebina tudi s področja naravoslovja. Uvodni predstavitvi osnovnih podatkov o samem potresu sledi predstavitev posameznih virov, ki

so bili raziskovalki na voljo. Osrednji in po obsegu največji del razprave je posvečen predstavitev posledic potresa za kar 223 krajev. Avtorica je z veliko potrpežljivosti zbrala in predstavila učinke potresa, kot jih je bilo mogoče razbrati iz vseh razpoložljivih virov (od 323 časopisnih poročil in nekaj pričevanj očividcev do maloštevilnega fotografskega gradiva). Temu sledi predstavitev sodobne metode interpretacije podatkov. Njen rezultat je tudi na novo ovrednotena stopnja intenzitet učinkov potresa. V okviru študije je bilo izdelanih tudi več kartografskih prikazov, ki so objavljeni v razpravi Ine Cencić ali pa v prilogah.

Kot je predstavljeno v študijah, sta avtorja razprav precej napora vložila že v samo odkrivanje sodobnih zapisov o potresu in pri tem doživela nemalo presenečenj. V več primerih nista našla gradiva v arhivih in institucijah, kjer bi ga pričakovali. Prijetno presenečena sta tako sprejela informacijo o seriji potresnih spisov, ki jo hrani Arhiv Republike Slovenije. Ob dokumentih, ki jih hrani Štajerski deželni arhiv v Gradcu, je arhivsko gradivo iz Arhiva Republike Slovenije, še posebno popis v potresu nastale škode, predstavljalo temelj, na katerem sta nastali omenjeni razpravi. Ker je bil za potrebe priprave študij že narejen prevod omenjenega popisa škode, ki ga je pripravila Mirka Nečak, je bila odločitev, da se objavi tudi ta obsežen, a tudi zelo poveden vir, precej lahka. Objavo vira je podprl tudi Arhiv Republike Slovenije. Zagotovil je prepis, tj. transliteracijo izvirnika besedila popisa potresne škode, ki jo je pripravila Vanja Pfajfar. Ob omenjeni objavi vira, ki je skupna priloga obeh uvodnih študij, je uvrščenih v knjigo še enajst drugih (kartografskih, slikovnih, podatkovnih in bibliografskih) prilog, ki so v veliki večini navezane na razpravo Ine Cencić.

Kakor predhodne tudi te brežiške študije skušajo opozoriti na »pomembno« v preteklosti Brežic in njihove okolice, kar je zaznamovalo ljudi, ki so živeli v in s krajem. Potres, eden najhujših, kar se jih je zgodilo na Slovenskem v zadnjih nekaj stoletjih, zagotovo spada mednje. Ljudem, ki so pred dobrim stoletjem doživeli nihanje vodovodnega stolpa, grozeče bobnenje pod nogami, tresenje tal in spoznavali krhkost ... se je izkušnja vtisnila v spomin za vselej. K sreči so se ohranila pričevanja nekaterih med njimi, del zapisov o potresu je našel pot v arhive. Po intenzivnosti bolj kot ne izjemen pojav za naše kraje pa je brežiški potres pritegnil zanimanje tudi petih raziskovalcev, ki so že v prvih nekaj letih po potresu o njem objavili študije. Pričujoča knjiga tako predstavlja sintezo doslej znanega in dodaja nova spoznanja, obenem pa z obsežnim kritičnim aparatom in prilogami ponuja priložnosti in spodbude za nadaljnja raziskovanja.

*Jože Škofljanec,
urednik*